

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ САЯСАТЫНЫҢ ЖЕТЕКШІ БАҒДАРЫ РЕТІНДЕ

МАСАЛИЕВА Ж.А.

п.ғ.к., доцент, Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті
кафедрасы, Шымкент

Аңдатпа. Мақалада арнайы білім беруді интеграциялау негізінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды жалпы білім беретін мекемелердің оқу процесіне «ендіру» идеясының жүзеге асуы, балаларды әлеуметтендіруде дүние жүзі балаларының білім алуға тең құқы бар процестер негізіндегі адам құқығын қарастыратын халықаралық құжаттарға сәйкес Республикамыздағы, соның ішінде Оңтүстік Қазақстан облысындағы инклюзивті білім беру жағдайы сөз болады. Оқу процесіне «ендіру» идеясын жүзеге асыруда ерекше білім алу қажеттілігі бар балаларды әлеуметтендіруде қоғам талабына сай, нормативті құжаттар мен ғылыми-әдістемеліктерді басшылыққа ала отырып жүзеге асыру қажеттілігі, аймақтың инклюзивті білім беруге дайындығы, миграциялық процестер мен демографиялық, этногилдік сипаты және мектепке дейінгі, бастауыш және орта білім жүйесіндегі нақты жағдайы мен көрсеткіштер негізінде дәйектелді.

Кілт сөздер: *адами капитал, ерекше білім беру қажеттілігі бар балалар, инклюзивті білім.*

Адами капитал – «жаңғыру негізі», «Мәңгілік ел» құндылығы ретінде анықталып, қазақстандық қоғамымыздың идеалына айналуға. Кез келген қоғамда жастардың бет түзейтін идеалы болуы болашақ үшін маңызды. Қазақстанда адами әл-ауқаттылықты арттыру мәселесі мемлекет дамуындағы негізгі міндет болып табылып, басты стратегиялық құжаттарда көрініс тапқан.

Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 7 желтоқсандағы №1118 Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасының білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында алғаш рет даму мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беретін ортаға кіріктіру мәселесі сөз болып, мектептегі инклюзивті білім беру жүйесін жетілдіру бағдарламадағы маңызды міндеттердің бірі ретінде анықталады. «Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасының» алға қойған міндеттерінің бірі – мектептегі инклюзивті білім беру жүйесін жетілдіру бағытына [1] сай келеді. Бұл міндеттің ғылыми, ұлттық және әлеуметтік маңыздылығы «Біз саяси тұрақтылық пен қоғамдық келісімнің арқасында экономикамызды, саясатымызды және санамызды жаңғыртуға кірістік» [2] деген пікірімен сабақтасуда.

Инклюзивті оқыту ұлттық жүйеде басым бағыттардың бірі ретінде қарастырылып, арнайы білім беруді интеграциялау негізінде жалпы білім беру жүйесіне кіріктіре отырып, бірегей білім кеңістігін құруға бағытталады. Анықтамалық әдебиеттерде инклюзивті немесе кіріктірілген білім ұғымы жалпы білім беру жүйесінде ерекше білім беруді қажет ететін баларды (тек психологиялық-физиологиялық ерекшеліктері бар балалар ғана емес) оқытуда қолданылатын термин ретінде анықталған. «Білім туралы» Заңның 1-бабы 21-3 тармағында да «ерекше білім беруге қажеттілігі бар адамдар (балалар) – денсаулығына байланысты білім алуға ұдайы немесе уақытша қиындық көріп жүрген, арнайы, жалпы білім беретін оқу бағдарламалары мен қосымша білім білім беру бағдарламаларын қажет ететін адамдар» [3] ретінде көрсетілген.

Инклюзивті білім беру ісі Қазақстанда қадамын жасап, адымдап келеді. Елбасы Н.Ә Назарбаевтың «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» жолдауында «Мүмкіндігі шектеулі азаматтарымызға көбірек көңіл бөлу керек. Олар үшін Қазақстан кедергісіз аймаққа айналуға тиіс» [4] деген ұсынысы ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқыту мен тәрбиелеуде айрықша жағдай жасауға бет бұрды.

Қазақстан Республикасындағы инклюзивті білімді жүзеге асыру мазмұны білім беру процесіндегі қатысушылардың құқығы мен міндеттерін бекітетін мығым нормативті-құқықтық базасы бар деп сеніммен айта аламыз. Республикамыздағы заңнама жүйесі дүние жүзі балаларының білім алуға тең құқы бар процестер негізіндегі адам құқығын қарастыратын халықаралық құжаттарға сәйкес. Балалардың білім алуға қатысты құқықтары «Азаматтардың мемлекеттік оқу орындарында тегін орта білім алуына кепілдік беріледі. Орта білім алу міндетті» деп анықталған Қазақстан Республикасының Конституциясының 30-бабында [5], «Қазақстан Республикасында бала құқықтары туралы» Заңның «Баланың білім алуға құқығы» деп аталатын 15-бабына сәйкес «... 2. Мүгедек бала өзінің дене бітіміне, ақыл-ес қабілетіне және тілегіне сай білім алуға, қызмет түрі мен кәсіпті таңдауға, шығармашылық және қоғамдық қызметтерге қатысуға құқылы» [6]. Осы сипаттағы міндеттемелер Қазақстан Республикасының «Даму мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеуді қолдау жөніндегі» [7], «Қазақстан Республикасындағы мүгедектерді әлеуметтік қорғау туралы» [8], «Арнайы әлеуметтік қызметтер туралы» [9] заңдарда қарастырылып, баланың толымды өмірге құқықтары бекітілген.

Республикамызда инклюзивті білім беруді дамыту «Білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасында» [10], «Мүгедек құқығы конвенциясы» [11] шеңберінде іске асырылуда. Мәселен, «Бала құқықтары туралы» БҰҰ

Конвенциясының (1989 жылғы 20 қарашада Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас Ассамблеясы қабылдаған. 1994 жылы ҚР Үкіметімен ратификацияланған) 23-бабында:

«1. Қатысушы мемлекеттер ақыл-есі немесе денсаулығына қатысты жарымжан бала оның қадір-қасиетін қамтамасыз етіп, өзіне деген сенімділігін арттырып және қоғамдық өмірге белсене араласуына жәрдемдесетін жағдайларда толыққанды және лайықты өмір сүруі қажет екенін мойындайды.

... 3. Жарымжан баланың ерекше мұқтаждығы танылып, осы баптың 2-ші тармағына сәйкес, көмек ата-анасының немесе балаға қамқорлықты қамтамасыз ететін басқа адамдардың қаржылық ресурстары ескеріліп, мүмкін болғанынша, тегін беріледі және жарымжан баланың білім беру, кәсіби даярлық, медициналық қызмет, денсаулығын қалпына келтіру, еңбек етуге дайындау салаларындағы қызмет көрсетулерге қолы жетуін және баланы мүмкіндігінше, толық, әлеуметтік өмірге тартуға, рухани және мәдени дамуын қамти отырып, тұлғалық іріленуіне септігін тигізетіндей демалу құралдарына қолын жеткізуді мақсат етеді» [12] деп көрсетілген.

Қазіргі қоғамда бала өзінің дене бітіміне, ақыл-ес қабілетіне және тілегіне сай білім алуға, қызмет түрі мен кәсіпті таңдауға, шығармашылық және қоғамдық қызметтерге қатысуға құқылы. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың жекелеген санаттары үшін психологиялық-медициналық-педагогтік консультациялардың ұсынымдары ескеріле отырып айқындалатын, білім алушылар мен тәрбиеленушілердің даму және әлеуметтік мүмкіндіктерінің ерекшеліктері ескерілетін арнайы оқу бағдарламалары әзірленеді.

Коррекциялық педагогиканың Ұлттық ғылыми-практикалық орталығының мамандары, жоғары оқу орындарының ғалымдары, қоғамдық бірлестіктер мен мемлекеттік емес ұйым мамандары Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді ендіру мен жетілдірудің нормативті-құқықтық, ғылыми негіздерін (Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді дамыту концепциясы, Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді дамыту жөнінде ұлттық жоспар, Даму мүмкіндігі шектеулі балаларды психологиялық-педагогикалық қолдауды ұйымдастыру Ережесі) қалыптастырды. Ғылыми, әлеуметтік зерттеулер жалғасуда. Шешімін таппаған мәселелер де бар. Әйтсе де, инклюзивті білім беру идеясының кең қанат жаюы, нормативті-құқықтық базасының қалыптасуы, әдістемелік құжаттармен қамтамасыз етілуі ерекше білім беруді қажет ететін балаларды тәрбиелеп отырған отбасылардың жаңа деңгейде дамуына жол ашады. Өз баласын оқытатын мектепті таңдауға мүмкіндік алады. Бала жалпы немесе арнайы мектепте білім алса да, оның қажеттіліктері толық қанағаттандырылады.

Қазіргі таңда инклюзивті білім беруде кезек күттірмейтін мәселелер айқындалып отыр. Біріншіден, оқу процесіне «ендіру» идеясын жүзеге асыру, баланы әлеуметтендіруді аяушылық немесе қайырымдылық жасау тұрғысында емес, қоғам талабына сай, нормативті құжаттар мен ғылыми-әдістемеліктерді басшылыққа ала отырып жүзеге асыру қажеттілігі. Тек сонда ғана шынайы, сапалы нәтижеге қол жеткіземіз. Инклюзивті білім беру мәселесін көпшілік бірдей қолдай қоймайды. Толеранттылықтың, мектептер мен ұстаздардың, ата-аналардың даярлығының болмауы әлі де көкейтесті мәселе екендігі де жасырын емес. ҚР Конституциясының 14-бабындағы «Тегіне, әлеуметтік, лауазымдық және мүлктік жағдайына, жынысына, нәсіліне, ұлтына, тіліне, дінге көзқарасына, нанымына, тұрғылықты жеріне байланысты немесе кез келген өзге жағдаяттар бойынша ешкімді ешқандай кемсітуге болмайды» деген ұстанымды саналы түрде қабылдауға жол ашады. Қоғамның даму мүмкіндігі шектеулі балаларға позитивті, толерантты қарым-қатынасын қалыптастыру бағытында насихат жұмыстарын күшейту керек.

Инклюзия саласындағы отандық және шетелдік ғылым жетістіктері мол. Алайда жекеленген аймақтардағы білім беру жүйесінің ғылыми-әдістемелік, кадрлық қамтамасыз етілу жағдайы туралы талданған зерттеулер жоқтың қасы. Сондықтан алғашқы (ақпараттық-ағартушылық) кезеңнен келесі (базалық-даярлық) кезеңге инклюзивті білімді ендіру қажеттілігі туындады. Мәселенің жан-жақты зерттелуі мен инклюзия саласындағы отандық және шетелдік жетістіктерді бағалай келе, атқарылған жұмыстардың мол екендігіне көз жеткізуге болады. Әйтсе де, бұл зерттеулерге жеке аймақтар бойынша талдау жасалмаған деуге негіз бар. Отандық және шетелдік мамандар инклюзивті білім берудің кең түсінігінде қазіргі жағдайда бейімдей ендіру мәселелеріне: инклюзивті білім беру мәнін айқындаған (Назарова Н.М., Алехина С.В., Малофеев Н.Н, Сулейменова Р.А., Оразаева Г.С., Баймуратова А.Т., Елисеева Е.Г. т.б.); студенттерді – болашақ педагогтер, психологтар мен дефектологтарды инклюзивті білім беру жағдайында балаларман жұмыс жүргізуге даярлау мәселесіне (Аслаева Р.Г., Яковлева И.М., Елисеева Е.Г. және т.б.) көңіл бөлінуде. Республикада мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беретін ортаға бейімдеу тек жекелеген фактілер мен тәжірибе барысында ғана жоспарлы, мақсатты түрде іске асуда. Мәселен, Ж. Жонтаеваның хабарлауы бойынша, инклюзивті білім беру Қызылорда – 0,3%, ОҚО - 2%, Астанада – 2,8%, СҚО – 3,4%, Алматыда – 4,3%, Павлодарда - 9%, Ақмола облысында – 9,6% ғана қамтылса, жалпы орта мектептердің 20,2%-ы ғана қамтылған [13]. 2019 жылы бұл көрсеткіш республика бойынша 33%-ға жетті.

Екіншіден, бүгінгі таңда инклюзивті білім берудің педагогикалық технологиясын меңгерген мұғалім даярлау ісі маңызды мәселе болып отыр. Бұл

мәселені шешу ісі жаңа міндеттерді, яғни кадр даярлау, тәжірибе алмасу мен білімді тарату міндеттерін айқындайды. Білім беру саласының мамандары Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді дамыту үшін мамандандырылған кадрлар тапшылығын алға тартады. Мұғалімдер мен мамандардың бірден инклюзивті білім беру формасының кәсіби талаптарына сай болмауынан психологиялық мәселелердің туындап отырғандығы да жасырын емес. Жалпы білім беретін мектеп мұғалімдерінің арнайы даярлығының болмауынан ерекше оқытуды қажет ететін балармен дұрыс қарым-қатынас жасай алмауда. Десек те, жалпы орта мектеп мұғалімдері жоғары оқу орнындағы даярлық мазмұны бұл мәліметті қамтымағандықтан, мүмкіндігі шектеулі балалармен қарым-қатынас жасау негіздері мен оларды оқыту ерекшеліктерін меңгермеген. Сондықтан да мұндай балалар үлгермеушілер мен әлеуметтік бейімделмегендер қатарын толықтыруда.

Жалпы білім беретін мекемелерде білім алып жатқан мүмкіндігі шектеулі балалармен жеке жұмыс жасауды, арнайы коррекциялық-педагогикалық, психологиялық және әлеуметтік қолдауды қажет ететіндіктен оқу материалдарын меңгеруде және әлеуметтік дағдыларды игеруде қиындыққа кездеседі. Арнайы білім беру мекемелерінде әлі де болса маман тапшылығы айқын сезіледі. Арнайы психология мен коррекциялық педагогика ілімінен бейхабар, мүгедек (нашар көретін немесе естімейтін) баламен жұмыс жасау тәжірибесі жоқ, жалпы білім беретін мектептің қарапайым мұғалімі сыныпта 25-30 баламен қатар отырған даму мүмкіндігі шектеулі баланы қалай оқытпақ?

Кадрларды даярлау және оқу процесін ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету мәселесі сын көтермейді. Біліктілік категориясы (жоғары, бірінші, екінші) бар педагог кадрлар үлесіне қарай, бір баланың білім алуына бөлінетін шығынның төмендігіне қарамастан, Оңтүстік Қазақстан облысы республикада 6 орында. Инклюзивті білім беруді іске асыратын арнайы педагогикалық-психологиялық білімі бар кадрлар жайында сөз қозғаудың өзі артық.

Үшіншіден, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытуға даярлау мәселелерін жандандыру қажет. Бүгінгі таңда мүмкіндігі шектеулі бала кәсіби білімі мен тәжірибесі бар маман жұмыс жасайтын, арнайы бағдарламасы бар, оқу процесі оқу-әдістемелік, материалды-техникалық қамтамасыз етілген дифференциалды білім жүйесінде білікті педагогикалық-психологиялық көмек ала алмай отыр. Мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту материалдары мен арнайы құрылғылардың, сондай-ақ мұғалімдерге арналған әдістемеліктердің болмауы білім беру процесінде айтарлықтай қиындық тудырып отыр. Инклюзивті білім беру бағдарламасы даму мүмкіндіктері шектеулі балаларды қоғамның кез-келген саласында: мектептерде, колледжерде, жоғары оқу орындарында қажетті жағдай

мен ортаны қалыптастыруға бағытталады. «Инновациялық тәсілдер, әдістерді енгізуді» ұсынып, «озық халықаралық модельдерді, тәсілдер, әдістер мен практиканы ендіруге әсер етуге» үндеген шетелдік зерттеушілер Қазақстандағы айрықша білім беру қажеттіліктері бар балалар жайында ғылыми зерттеулер нәтижелерінің жеткіліксіздігін алға тартады («Аутизм. Мүмкіндіктер әлемі» халықаралық конференциясы. 2016 жылғы 5-6 қазан, Астана). Аймақтарды зерттеу қажеттілігі мен мамандарға деген сұранысын айқындамай білім беру мақсатына жету мүмкін емес. Қазіргі таңда білім беру жобаларын дамытуда коррекциялық педагогиканың Ұлттық ғылыми-практикалық орталығы, Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА мамандары, жоғары оқу орындары ғалымдары, қоғамдық бірлестіктер мен мемлекеттік емес ұйымдар тарапынан ғылыми зерттеулер жүргізілуде. Ғылыми және әлеуметтік зерттеулер жалғасын табуда. Солай болса да, бірқатар шешімін таппаған мәселелер мен тиянақты зерттеулер қажеттігі айқындалуда. Біз «еліміздің инклюзивті оқытуда алдында тұрған міндеттер бірдей, тек оны шешу жолдары әрқайсымызда өзгеше. Инклюзивті білім берудің бірегей моделі жоқ» деген пікірді қолдаймыз [14, 121 бет].

Интеграцияны мектептерден емес, балалар бақшасынан бастау керек. Қазақстанда ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға кедергісіз орта қалыптастыру процесі соңғы 10 жыл бойына жүргізіліп келгендігіне қарамастан, Оңтүстік Қазақстан облысында инклюзивті оқыту толық ендірілген бірде бір жалпы білім беретін мектеп жоқ. Балабақшалар да дайын емеспіз дегенді алға тартуда.

Облыста қабылданған ОҚО-ны дамытудың 2016-2020 жылдарға арналған бағдарламасы мүгедектердің өмір сүруінің қолжетімділігін қалыптастыруда мақсатқа бағытталған саясаттың жүзеге асырылып жатқандығына дәлел бола алады. Әйтсе де, аймақта инклюзивті білім беру жүйесі қалыптаспаған деуге негіз бар. Ойға алған ісімізді жүзеге асыру аймақтың өзіндік ерекшелігін, жағдаяттар талдауы мен орын алған мәселелерді есепке алу қажеттілігін айқындап отыр. «Ол (инклюзивті білім беру) географиялық, демографиялық, мәдени және тілдік сипаттар мен факторлар бірлестігінде іске асады» [14, 9-10 бет]. Аймақта ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды жалпы білім беру жүйесіне ендіру тек тілдік, мәдени ерекшеліктер мен білім беру кеңістігіндегі субъектілер менталитетін есепке алып қоймайды, этникалық бірегейлік пен айрықша білім беру қажеттіліктері бар балалардың этникалық-әлеуметтік-мәдени бейімдеу мәселелерін де шешеді.

Төртіншіден, білім беру мекемелерінің материалды-техникалық жабдықталуының төмендігі. Оңтүстік Қазақстан облысында даму мүмкіндігі шектеулі жандардың артуы мен аймақта инклюзивті білім берудің өз деңгейінде

болмауы салдарынан бұл тақырып әлі күнге дейін өзекті мәселелер қатарында орын алуда. Мәліметтер бойынша, облыста балалар мен жасөспірімдер арасында психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңес беру орталықтарына сұраныс жоғары. Дәл қазіргі таңда 15 ПМПК-ға қажеттілік анықталса да, ОҚО-да тек 2 ПМПК жұмыс жасайды (ННПЦКП ҚР БжҒМ-ның 2016 жылғы мәліметтері бойынша). Республика бойынша мектепке дейінгі мекемелерге ене алмайтын мүгедек балалар пайызы – 0,93%, орта мектепке жіберілмеген мүгедектер – 0,80%. Бұл ҚР бойынша – 0,46% құрайды (ҚР БжҒМ-ның 2016 жылғы мәліметтері бойынша).

Республика бойынша 609 780 мүгедектер тіркелсе, соның 101 944 ОҚО-да, тіркелген мүгедек балалар (0-16 жас) саны – 12889, ал ҚР бойынша – 57627 бірлікті құрайды (ҚР Еңбек және тұрғындарды әлеуметтік қорғау министрлігінің 2017 жылғы мәліметі бойынша).

Оңтүстікте даму мүмкіндігі шектеулі жандардың көп болуын бірқатар ерекшеліктермен байланыстыра қарастырамыз. Бұл – тұрғындар санының көптігі, тығыз орналасуы, көпұлттылық, көп конфессиональдылық, басымды патриархальдылық, ерекше менталитет. Этникалық топтардың менталитетімен байланысты айрықша білім беру қажеттіліктері бар балаларды тәрбиелеу мен әлеуметтендірудің де өзіндік ерекшелігі болуы мүмкін. Аймақтың инклюзивті білім беруге қажеттілігін төмендегі көрсеткіштермен дәйектеуге болады:

1. Миграциялық процестер мен демографиялық жағдай. Тұрғындардың өте көп болуы және ең кіші аудан. ОҚО ҚР-ның 4,3% территориясын ғана алып жатыр. Осындай территорияда республиканың 16% тұрғыны орналасқан. Демек, ОҚО бала туылуы жоғары, халық тығыз орналасқан аймақ болып табылады. 2012-2014 жылдары облыс тұрғындары 4,1%-ға артқан. Жыл сайынғы тұрғындар өсімінің орташа деңгейі 2,1%-ға ұлғаюда. Облыс тұрғындары табиғи жағдайларға және миграциялық өсімнің артуына байланысты көбеюде. ҚР тәуелсіздігін алғалы 1 млн-ға жуық 21,2% оралмандар ОҚО-ға көшіп келді.

2. Этнотілдік жағдай. ОҚО тұрғындарының басым бөлігі қазақтар (1990 жылдардан бері қазақтар тұрғылықты халықтардың 72%-ын құрайды) болғанымен, этнотілдік айырмашылық орын алған.

3. Мектепке дейінгі білім. 2014 жылы ОҚО-да балаларды мектепке дейінгі ұйымдарға тарту деңгейі – 41,5%: Қазығұрт ауданында – 42,5%, Ордабасыда – 17,3% және Созақ ауданында – 17,1%, төмен көрсеткіштер Сайрам (7,1%), Мақтаарал (7,2%) және Төлеби (9,1%) аудандарында, Бәйдібек және Сарыағаш аудандары инклюзивті білім беруді мүлде қолға алмаған.

4. Орта білім. 7-18 жас аралығындағы балаларды ИББ-мен қамту деңгейі 16,6%-ды құрайды. Бұл республикадағы орта деңгейден (26,9%) төмен. Егер

инклюзивті жағдайда білім беруге оңтайландырылған білім беру мекемелері 2012 жылы 12 %-ды құраса, 2014 жылғы 1 желтоқсандағы мәлімет бойынша бұл көрсеткіш 29,4 %-ға артқан. Оның 27%-ы мүмкіндігі шектеулі балалар. 2015 жылы 18 жасқа дейінгі 141952 айрықша білім беру қажеттіліктері бар бала немесе барлық балалардың 2,8%-ы. Оның ішінде мектеп жасындағылар – 94266.

Шымкент қаласы мен Қазығұрт, Ордабасы және Түлкібас аудандары инклюзивті білім беру мәселесі біршама толық қамтылған. Ең төмені – Кентау қаласы, Мақтаарал, Сарыағаш және Сайрам аудандары. Инклюзивті біліммен қамту ауданның көлеміне немесе тұрғындардың санына байланысты емес екендігі анық. Қолымызда бар материалдардың көрсетуінше, 2016-2017 оқу жылында Шымкент қаласының 50-ге жуық жалпы орта мектептерінде инклюзивті білім беру ісі қолға алынды. Онда 373 ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар оқиды. Қамту деңгейіне қарай мектептерде бұл көрсеткіш 1-ден 20-ға дейінгі аралықта. Басым бөлігі 3-6 сыныптарда. 10-11 сыныптарда ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар жоқ. Қаланың 7 мектебінде арнайы сыныптар бар. Онда негізінен тіл кемістігінің түрлі деңгейі анықталған балалар білім алуда.

Тұжырымдамалық тәсілдерге сай 2018-2020 жылдары барлық мектепке дейінгі және орта білім жүйесінде инклюзивті білім берудің ұлттық моделі кешенді түрде ендіріледі деп күтілуде. Бірыңғай және келісілген принциптер, сапалық және сандық индикаторлар мен процестерді мониторингтеу мен инклюзивті білім берудің тиімділігін бағалау жүргізіледі. Демек, инклюзивті білім беруді әлеуметтік қажеттілікке жұмсалған шығын деп емес, экономикалық инвестиция ретінде қарау керек. Инклюзивті бағдарламалар құны қымбат. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқыту одан 2-3 есеге күрделірек. Халықаралық тәжірибе адами капиталды инвестициялау экономика мен қоғамда маңызды қайтарымы болатындығын дәлелдеп отыр. Осы орайда Қазақстанда нақтылы модель қалыптастырып, жанартылған білім мазмұны негізінде жүйе жинақтау қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы // <http://kzbydocs.com/docs/649/index-28098-1.html>
2. Назарбаев Н.Ә. Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері. – Астана, 2018 (2017.28.12. берілген өзгерістер мен толықтыруларымен)
3. Қазақстан Республикасындағы «Білім туралы» (2007 жылғы 27 шілдедегі №319-III Заңы): <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1000001118>

4. Назарбаев Н.Ә. «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ». - Астана, 2014 жылғы 17 қаңтар.
5. ҚР Конституциясы. 1995 жылғы 30 тамыз
6. Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы 2002 жылғы 8 тамыздағы №345 Заңы
7. Даму мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеуді қолдау жөніндегі 2007-2009 жылдарға арналған іс-шаралар жоспары. ҚР Үкіметінің 2007 жылғы 5 ақпандағы N 81 Қаулысы
8. Қазақстан Республикасындағы мүгедектерді әлеуметтік қорғау туралы ҚР 2005 жылғы 13 сәуірдегі N 39 Заңы
9. Арнайы әлеуметтік қызметтер туралы ҚР 2008 жылғы 29 желтоқсандағы N 114-IV Заңы Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу жоспары // Қолжетімді түзім: adilet.zan.kz/kaz/docs
10. Қазақстан Республикасының білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. Қазақстан Республикасы президентінің 2010 жылғы 7 желтоқсандағы №1118 Жарлығымен бекітілген.
11. Мүгедектердің құқықтары туралы конвенция [5] (2006 жылғы 13 желтоқсанда Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас Ассамблеясы қабылдаған. Факультативті хаттамаға 2008 жылы қол қойған): <http://www.un.org/russian/document/convents/disability.html>
12. «Бала құқықтары туралы» БҰҰ Конвенциясының (1989 жылғы 20 қарашада Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас Ассамблеясы қабылдаған. 1994 жылы ҚР Үкіметімен ратификацияланған)
13. В Казахстане набирает обороты система инклюзивного образования
Источник: <http://www.uchi.kz/v-kazahstane-nabiraet-oboroty-sistema-inklyuzivnogo-obrazovaniya>
14. Международная конференция «Аутизм. Мир возможностей. 5-6 октября 2016, Астана). [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://conference.asylmiras.org>
Масалиева Ж.А.

Инклюзивное обучение как ведущее направление современной политики образования

Аннотация. В статье рассматриваются реализация идеи «внедрения» детей с особыми образовательными потребностями в учебный процесс в рамках интеграции специального образования и состояние инклюзивного образования в нашей Республике, в том числе в Южно-Казахстанской области в соответствии с международными документами по правам человека, декларирующими равные права детей на образование. В реализации идеи «внедрение» в учебный процесс обосновывается необходимость

осуществления социализации детей с особыми образовательными потребностями, исходя из требований общества, нормативных документов и научно-методических указаний, готовности региона к инклюзивному образованию, миграционных процессов и демографических, этнотических характеристик и конкретных условий и показателей в системе дошкольного, начального и среднего образования.

Ключевые слова: человеческий капитал, дети с особыми образовательными потребностями, инклюзивное образование.

Massaliyeva Zh.

Inclusive training as a leading direction modern policy of education

Abstract. The article discusses the realization of the idea of "introducing" children with special educational needs into the educational process within the framework of integration of special education and the state of inclusive education in our Republic, including in the South Kazakhstan region in accordance with international human rights documents declaring equal rights for children on education. The implementation of the idea "introduction" in the educational process justifies the need for socialization of children with special educational needs, based on the requirements of society, regulatory documents and scientific and methodological guidelines, the region's readiness for inclusive education, migration processes and demographic, ethnotic characteristics and specific conditions and indicators in the system of preschool, primary and secondary education.

Key words. human capital, children with special educational needs, inclusive education.